

ISSN-0352-5724 | UDK 80/81(082)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

LXVI/1

НОВИ САД
2023

IN MEMORIAM

HANNA POPOWSKA-TABORSKA
(22. III 1930 – 6. XII 2022)

Крајем прошле године пољска лингвистика остала је без још једног вредног и плодног прерадоца – Хане Поповске-Таборске. По основном образовању полониста, Х. Поповска-Таборска је временом своја интересовања проширила и на проучавање других западнословенских језика (нарочито лужичког), као и општесловенске проблематике, али ће у науци пре свега остати упамћена као један од најбољих познавалаца кашупског језика.

Студије полонистике завршила је 1952. године на Универзитету у Лођу. Докторирала је (1959) и хабилитовала се (1966) на Универзитету у Варшави. Ванредни професор постала је 1972, а редовни 1979. године. Скоро шест деценија (1954–2012) провела је у Институту за славистику Пољске академије наука у Варшави, руководећи најпре пословима на изради Кашупског језичког атласа (1969–1978), а затим одељењима Лехитски и лужички језици, Етногенеза Словена, Словенска лексика и лексикографија, као и Одсеком за лингвистику.

Научни пут Х. Поповске-Таборске зацртан је практично на самом почетку њене каријере, када се прикључила групи сарадника на изради Кашупског језичког атласа, организованој од стране професора Зђислава Штибера, под чијим је менторством одбранила а затим и објавила (1961) докторски рад *Centralne zagadnienia wokalizmu kaszubskiego (kaszubska zmiana ę > i oraz ĩ, Ź, Ź > ə)*. Учествовала је у свим етапама израде атласа, почевши од теренских истраживања, преко картографисања и издавања томова, па све до места главног уредника. Ово капитално дело пољске славистике – *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich I–XV* (1964–1978, I–VI pod. red. Z. Stiebera, VII–XV pod. red. H. Popowskiej-Taborskiej) – представља основу не само за најразличитија истраживања кашупске проблематике, већ и за проучавање језичких појава и процеса на ширем, општесловенском плану.

Током свог дугогодишњег рада Х. Поповска-Таборска осветлила је кашупски језик из многих углова – описала је његове говоре и његове језичке подсистеме, обелоданила и анализирала лексикографске изворе писане на кашупском, сагледала кашупски у светлу архивских материјала из XIX века, представила историјат проучавања кашупског језика, описала савремене језичке промене и пропратила формирање кашупског књижевног језика. Резултати тих проучавања садржани су у следећим монографијама: *Kaszubszczyzna – zarys dziejów* (1980), *Szkice z kaszubszczyzny: dzieje, zabytki, słownictwo*

(1987), *Szkice z kaszubszczyzny: leksyka, zabytki, kontakty językowe* (1998), *Szkice z kaszubszczyzny: dzieje badań, dzieje języka, zabytki, etymologia* (2006), *Dialekty kaszubskie w świetle XIX-wiecznych materiałów archiwalnych* (2009, коауторски са Евом Жетелском-Фелешко), *Współczesny kaszubski język literacki z dziedzictwem leksykalnym w tle* (2019).

У фокусу њеног интересовања била је и кашупска лексика коју није проучавала изоловано већ у ширем, словенском контексту, а закључци до којих је дошла представљени су у монографији *Leksyka kaszubska na tle słowiańskim* (1996, коауторски са Вјеславом Боришем).

Такав приступ лексици природно је водио ка постављању питања о њеном крајњем пореклу и рађању идеје о изради кашупског етимолошког речника. Након пажљивог осмишљавања концепције будућег речника (што је у ондашњој пољској лингвистичкој јавности изазвало бројне полемике везане преваходно за статус кашупског – да ли је он језик или дијалекат?), Х. Поповска-Таборска и В. Бориш приступили су систематском раду на речнику и за мање од две деценије објавили *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny I–VI* (1994–2010), са преко 9.000 речи објашњених у оквиру 3.700 одредница. Био је то први етимолошки речник једног словенског дијалекта (који се у савременој науци понекад назива и етнолекат). Правни статус регионалног језика кашупски је стекао 2005. године.

Значајан је допринос Х. Поповске-Таборске и на плану широко схваћене сорабистике. Бавила се питањима пољско-доњолужичке пограничне зоне, доњолужичко-пољско-кашупским језичким везама, лужичком дијалектологијом. Овом тематском кругу припада и расправа којом се хабиловила – *Dawne pogranicza językowe polsko-dolnośląskie (w świetle danych toponomastycznych)* (1965). Неколико радова посветила је и полапској проблематици: *Połabski język i jego narzecza* (1970), *Połabszczyzna jako północno-zachodnia peryferia Słowiańszczyzny* (1981), *Połabskie i słowiańskie zmiany semantyczne* (1990), а белешке о полапским језичким фактима присутне су у многим књигама и радовима Поповске-Таборске.

У области полонистике њену пажњу је пре свега заокупљала историја пољског језика, посебно формирање књижевног језика XVI века, као и страна лексика у пољским дијалектима – карпатизми и источнословенске позајмљенице: *Co wiemy o polszczyźnie epoki przedpiśmiennej?* (1969), *O najdawniejszych podziałach polskiego obszaru językowego* (1977), *Losy dawniejszych zapożyczeń z języków wschodniosłowiańskich w gwarach polskich* (1980), *Losy niektórych karpatyzmów w gwarach polskich* (1986), *Geneza ukrainizmów w dialektach polskich* (1992). Прва је указала на значај заоставштине Бартоломеја из Бидгошча и у коауторству с Иреном Квилецком објавила монографију *Bartłomiej z Bydgoszczy – leksykograf polski pierwszej połowy XVI wieku* (1977).

Изузетан допринос Х. Поповске-Таборске дала је проучавањима општесловенске језичке проблематике. Бавила се етногенезом Словена, давним поделами словенског језичког простора, словенском периферијом и пограничним зонама, проблематиком прасловенског језика, општесловенском етимологијом, језичким архаизмима и иновацијама, словенским лексичким везама (нпр. кашупско-источнословенским, кашупско-украјинским, кашупско-јужнословенским), словенско-балтским лексичким везама, културом

старих Словена. Овим темама посветила је читав низ радова: *O jednym z najstarszych podziałów dialektalnych północno-zachodniej Słowiańszczyzny* (1968), *O niektórych paralelach leksykalnych kaszubsko-wschodniosłowiańskich* (1974), *Z problematyki badawczej nawiązań leksykalnych (na materiale kaszubsko-południowosłowiańskim)* (1975), *Ślady kultury dawnych Słowian utrwalone w poszczególnych wyrazach słowiańskich* (1987), *Ps. *sębrъ 'pobratymiec, krewniak, druh, towarzysz, współnik'* (1992), *Z rozważań na temat domniemanych dawnych słowiańskich pogranicz językowych* (1992), *Ślady prastłowiańskiego *podrugъ w językach zachodniosłowiańskich* (2001), *Nowe znaleziska leksykalne w północno-zachodniej Słowiańszczyźnie* (2006), *Blaski i cienie pracy etymologa (ze slawistycznej perspektywy)* (2010). Један део радова с општесловенском тематиком објединила је и прештампа у два обимна збирка: *Z językowych dziejów Słowiańszczyzny* (2004) и *Z różnych szuflad – prace wybrane, relacje, wspomnienia* (2010).

Ипак, њено најзначајније дело из ове области јесте књига *Wczesne dzieje Słowian w świetle ich języka* (1991, 1993, 2014 – поправљено и допуњено издање), у којој је настојала да представи и критички анализира постојеће теорије и хипотезе о етногенези Словена, засноване на језичким чињеницама. Књига је 2005. године преведена на словеначки језик. Међу славистима је цењена и њена ранија монографија *Z dawnych podziałów Słowiańszczyzny (słowiańska alternacja je- : o-)* (1984).

Х. Поповска-Таборска је била члан бројних научних савета, научних друштава, редакција. Била је један од оснивача Кашупског института (од 2012. године и његов почасни члан), као и почасни доктор Универзитета у Гдањску од 1999. године. За *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*, заједно са сарадницима, добила је награду Научног секретара Пољске академије наука (1977), за *Wczesne dzieje Słowian w świetle ich języka* добија награду „Kazimierz Nitsch” (1993), а за *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny*, заједно са В. Боришем – Награду председника владе (2012).

Комплетна библиографија Хане Поповске-Таборске обухвата више од пет стотина наслова и у суштини представља резултат њених дугогодишњих истрајних и темељних проучавања кашупске тематике, на чијим су темељима поникла истраживања и шире, општесловенске проблематике. По речима Светлане Толстој, тешко је навести било коју другу област славистике у којој је толико тога урађено за живота једне генерације научника, као што је то кашубистика. Захваљујући напорима мале групе истраживача, за релативно кратко време израђен је фундаментални кашупски атлас у 15 томова, који је послужио као основа за бројна даља дијалектолошка и историјска истраживања, представљена је историја формирања и стандардизације кашупског књижевног језика, објављен је шестотомни кашупски етимолошки речник. То је задивљујућ пример доследности и систематичности у остваривању назначеног циља, пример научне одговорности, као и тежње да се свака замисао доведе до краја. Управо је то био један од главних постулата научног морала Хане Поповске-Таборске.¹

¹ С. М. Толстая, Профессор Ханна Поповска-Таборска: гармония науки и жизни (взгляд издалека), *Etnolingwistyka* 23, Lublin 2011, 11–14.

Истакнуто место у славистици Х. Поповска-Таборска заузела је захваљујући свом изванредном истраживачком дару, научничкој страсти, изузетној марљивости и безграничној посвећености свему ономе чиме се бавила.

У последњој години живота објавила је аутобиографску књигу *Zapisywane z doskoku*, у којој су породичне успомене смештене у контекст друштвено-историјских збивања у Пољској.

Марија Бјелећих

Институт за српски језик САНУ
Кнеза Михаила 36, 11000 Београд, Србија
marta.bjeletic@gmail.com